

УДК 327(439)

<https://orcid.org/0000-0002-9329-7389><http://doi.org/10.5281/zenodo.1402729>**О. В. Коломієць****ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ ІМПЕРАТИВИ СУЧАСНОЇ УГОРЩИНИ**

У статті досліджено імперативи зовнішньої політики сучасної Угорщини як члена НАТО та ЄС. Проведений політологічний аналіз зовнішніх відносин Угорщини засвідчив їх певні непослідовність, дискретність і дуалізм внаслідок членства Будапешта у Євроспільноті й Північноатлантичному альянсі. Дуалізм зовнішньополітичної діяльності Угорщини виявляється у захисті та забезпеченні демократичних цінностей, які є статутними базисами Європейського та Північноатлантичного товариства, внаслідок певних розбіжностей у призначенні, завданнях і методах їх реалізації даних наддержавних утворень. На даний час основними пріоритетами зовнішньої політики країни є загальноєвропейська політика в межах ЄС, забезпечення національної й регіональної безпеки в межах НАТО, проведення власної зовнішньої політики в Центральній Європі як учасниці Вишеградської четвірки, а також здійснення Угорщиною як самостійною державою політики добросусідства з країнами-сусідами, окремо виділяючи, саме, Україну, як найбільшу країну-сусіда і партнера.

Ключові слова: зовнішня політика, імперативи, Угорщина, Україна, Європейський Союз, НАТО.

О. В. Коломієць**ВНЕШНЕПОЛИТИЧЕСКИЕ ИМПЕРАТИВЫ СОВРЕМЕННОЙ
ВЕНГРИИ**

В статье исследованы императивы внешней политики современной Венгрии как члена НАТО и ЕС. Проведенный политологический анализ внешних отношений Венгрии показал их определенные противоречивость, дискретность и дуализм вследствие членства Будапешта в Евросообществе и Североатлантическом альянсе. Дуализм внешнеполитической деятельности Венгрии проявляется в защите и обеспечении демократических ценностей, которые являются уставными базисами Европейского и Североатлантического сообщества, вследствие определенных различий в назначении, задачах и методах их реализации данных надгосударственных образований. В настоящее время основными приоритетами внешней политики страны является общеевропейская политика в рамках ЕС, обеспечение национальной и региональной безопасности в рамках НАТО, проведение собственной внешней политики в Центральной Европе как участницы Вишеградской четверки, а также осуществление Венгрией как самостоятельным государством политики добрососедства со странами-соседами, отдельно выделяя, именно, Украину, как самую большую страну-соседа и партнера.

Ключевые слова: внешняя политика, императивы, Венгрия, Украина, Европейский Союз, НАТО.

O. Kolomiets

THE IMPERATIVES OF FOREIGN POLICY OF THE MODERN HUNGARY

In the article are investigated the imperatives of foreign policy of the modern Hungary as the member of NATO and EU. The carried out politological analysis of the foreign relations of Hungary has shown their certain inconsistency, discretization and dualism because of Budapest's membership at the Eurocommunity and the North Atlantic Alliance. The dualism of the foreign policy of Hungary manifested in the protection and promotion of the democratic values, which are the statutory bases of the European and North Atlantic communities, due to certain differences in the purpose, objectives and methods of implementation of these supranational entities. Currently, the main foreign policy priorities of the country are European policy within the EU, ensuring national and regional security in the NATO framework, conduct its own foreign policy in Central Europe as a member of the V4, and the implementation of Hungary as an independent state the policy of good neighborliness with neighboring countries, separately highlighting, namely, the Ukraine, as the largest country-neighbor and partner.

The analysis of the current Ukrainian-Hungarian legal acts testifies to the fact that, in the overwhelming majority, they regulate only the issues of cultural and cross-border inter-state cooperation. Most of the existing Ukrainian-Hungarian agreements are regulated by international treaties between the European Union and Ukraine.

The researching of foreign policy of modern Hungary has revealed some inconsistency, discreteness and dualism of its foreign policy imperatives as a result of membership in the North Atlantic Alliance and the EU. At present, the main priorities of the country's foreign policy are the pan-European policy as a member of the EU, the provision of national and regional security within NATO, the conduct of its own foreign policy in Central Europe as a member of the Visegrad Four, and the provision by Hungary as an independent state of a policy of neighborliness with neighboring countries The EU, singling out, namely, Ukraine, as the largest neighboring country and partner.

Key words: foreign policy, imperatives, Hungary, Ukraine, European Union, NATO.

Постановка проблеми. Напрямки зовнішньополітичних пріоритетів Угорщини як країни, невеликою за територією, багатомільйонним населенням, проте недостатніми запасами природних копалин, спрямовані на забезпечення миру, безпеки й добробуту нації задля забезпечення євроінтеграційного курсу, а також розвитку добросусідських відносин з прикордонними країнами ЄС і запобігання глобальним загрозам в межах НАТО. Історичний досвід Будапешта засвідчує його певну відкритість, схильність до співпраці та спільний підхід у розв'язанні питань, що є базисними складовими зовнішньополітичної діяльності країни.

Приєднання Угорщини до НАТО та Євросоюзу стало одним з провідних етапів забезпечення як національної безпеки держави, так і регіональної європейської безпеки, сприяє залученню України до

загальноєвропейського та Північноатлантичного інтеграційних процесів. Також важливим наслідком набуття Угорщиною членства в Альянсі та ЄС є укладання міждержавних угод про добросусідство з усіма країнами Центральної та Східної Європи.

Нині наукові дослідження зовнішньої політики загалом і безпосередньо Угорщини набули ознак міждисциплінарних системних розвідок в галузі системного аналізу, історичної, політологічної, соціологічної, юридичної та інших галузях сучасної науки.

Аналіз актуальних досліджень. Еволюція зовнішньої політики Угорщини аналізується у певних наукових розвідках українських вчених: О. Задорожнього, В. Литвина, Ф. Рудича, Д. Ткача [9; 12; 15; 18], аналіз міжрегіонального україно-угорського співробітництва відображено в дослідженнях Є. Кіш, О. Красівського [10–11]. У той же час, певні сегменти міжрегіонального та транскордонного співробітництва Угорщини висвітлені в наукових розвідках І. Артџомова, І. Бабинець, В. Білана, А. Головача І. Семененка, К. Корнієнка [1–3; 7; 16].

Зовнішньополітичні пріоритети Угорщини досліджуються як представниками національних урядових кіл так і угорськими вченими, проте сучасні наукові розвідки є політично заангажованими, зокрема, це наукові публікації Т. Віціана [4], П. Балажа, Ф. Бороша, Г. Єсенскі, Ю. Гамбергера, Ж. Людвіга, Л. Нюсаї [19–20], Д. Гарбар [5]. Перспективи розвитку українсько-угорського транскордонного співробітництва, після входження Угорщини до складу ЄС та НАТО, досліджують у своїх наукових розвідках угорські вчені А. Варга, Л. Донч, Б. Майорне Ласло та Я. Шолої [22].

Разом з тим, на даний час не проведено докладного комплексного політологічного аналізу як українськими, так і європейськими вченими щодо зовнішньополітичних імперативів сучасної Угорщини як члена ЄС і НАТО в контексті україно-угорських міжнародних відносин.

Метою статті є політологічний аналіз сучасних зовнішньополітичних імперативів Угорщини як члена ЄС і НАТО в контексті реалізації Україною власного євроінтеграційного курсу.

Виклад основного матеріалу. На початку 90-х років минулого століття Угорщина стрімко позбулася комуністичної системи й заклала основи дієвої парламентської демократії та ринкової економіки. Зміна політичних пріоритетів забезпечила і зміни демократичних засад. Докорінних змін зазнала й зовнішня політика держави, основними пріоритетами якої на той час постали інтеграція до НАТО і Євросоюзу.

Після набуття Будапештом членства в Альянсі та ЄС одним з пріоритетів зовнішньої політики країни стає спільний курс на забезпечення зовнішньополітичних стратегій та цілей цих організацій.

Дуалізм зовнішньополітичної діяльності Угорщини виявляється внаслідок певних відмінностей у призначенні, завданнях і методах їх реалізації Європейського та Північноатлантичного товариства, а також необхідності проведення Будапештом власної незалежної зовнішньої політики задля захисту національних інтересів. У розв'язанні глобальних викликів, відповідно до зовнішньополітичної доктрини Угорщини, найкращим інструментом є ефективний мультилатералізм і посилення міжнародної співпраці, а також забезпечення виконання міжнародного права.

Новітні види світових загроз, такі як міжнародний тероризм, розповсюдження зброї масового знищення, організована злочинність і торгівля людьми, корупція набула міждержавних кордонів, послаблення державної влади у пострадянських країнах посилює загрози як регіональній, так і міжнародній безпеці. Боротьба проти тероризму стала однією з головних спільних цілей трансатлантичної співпраці. Як член Об'єднаних Націй, Євросоюзу і Північноатлантичного альянсу, Угорщина виконує зобов'язання посилення рівнів регіональної й глобальної безпеки. Угорські миротворці брали участь у спільних міжнародних операціях і військових

місіях щодо забезпечення і підтримки миру на території Балканського півострова, Азії та Близькому Сході [1–3; 10–11; 19–20; 22].

Угорщина є прихильницею відкритості Євросоюзу для нових партнерів, що, на думку Будапешта, повинно забезпечити довгострокову безпеку як країни, так і Європи [7; 9–10; 12; 15; 18]. Зовнішньополітичні пріоритети Угорщини в межах ЄС, визначені у Глобальній Стратегії Європейського Союзу щодо зовнішньої політики та політики безпеки 2010 року, а саме: безпека Євросоюзу; державна і соціальна стійкість в країнах, розташованих на Схід і Південь від Європи; комплексний підхід щодо розв'язання конфліктів; відкриті до співробітництва регіональні системи й глобальне керування у XXI столітті [6].

Схарактеризуємо їх більш детально. Забезпечення колективної безпеки ЄС передбачає дії у п'яти напрямках шляхом попередження як внутрішніх, так і зовнішніх загроз, пріоритетними з яких є тероризм, гібридні загрози, кібер- і енергобезпека, організована злочинність та управління зовнішніми кордонами.

Державна і соціальна стійкість в країнах, розташованих на Схід і Південь від Європи, передбачає підтримку стабільності держав і суспільств до Середньої Азії (Схід) і Центральної Африки (Південь). Разом з тим, в межах діючої політики розширення ЄС, пріоритетом є прийняття нових членів до євроспільноти з метою посилення стійкості в державах Західних Балкан і Туреччини, а Європейська політика сусідства, у свою чергу, сприяє стабільності на кордонах Союзу.

Комплексний підхід щодо розв'язання конфліктів передбачає участь ЄС на всіх стадіях конфлікту: своєчасне запобігання конфлікту, відповідальні й рішучі дії як відповідь на кризи, інвестування в стабілізацію, недопущення передчасної відмови від участі при виникненні нового конфлікту. ЄС передбачає дії різні рівні керування у подоланні криз: національний, локальний, регіональний і глобальний. Забезпечення стійкого миру Євросоюз передбачає шляхом всеосяжних угод, заснованих на широкому,

поглибленому і довготривалому регіональному і міжнародному партнерстві, яке ЄС буде розвивати й підтримувати.

Відкриті до співробітництва регіональні системи є імперативним принципом щодо підтримки миру і розвитку ЄС у новому тисячолітті. Вони є добровільними формами регіонального управління, які дають державам і народам можливість краще протидіяти загрозам безпеці, використовувати економічні надбання глобалізації, проявляючи повною мірою культуру та ідентичність впливати на міжнародні відносини. Дану форму міжнародного співробітництва ЄС буде підтримувати по всьому світі.

Сенсом глобального керування у XXI столітті є світовий порядок заснований на міжнародному праві, який забезпечує права людини, сталий розвиток і стійкий доступ до загального добробуту. Реалізацію цього ЄС вбачає у сильній ООН – оплоті багатостороннього правового порядку, розробці координованих на глобальному рівні відповідних заходів з міжнародними й регіональними організаціями, державами та некомерційними організаціями.

Реалізацію даних пріоритетів євроспільнота передбачає шляхом перетворення ЄС у надійний, ефективний і згуртований Союз [6].

Однією з головних перешкод на шляху приєднання Будапешту до Північноатлантичного альянсу була необхідність виконання комплексних критеріїв оборонної реформи щодо ліквідації старих соціалістичних структур, впровадження нових, більш гнучких підходів, задля чого необхідно було створення певних фінансових і кадрових умов. Зазначений процес реформування оборонного сектору і матеріальних можливостей щодо їх модернізації тривав до вступу Угорщини до ЄС, маючи дискретний хаотичний характер. З того ж моменту парламент країни отримав можливість щорічно коригувати хід будівництва збройних сил.

Наразі пріоритетні цілі й завдання довгострокового будівництва збройних сил Угорщини чітко і повністю визначені, згідно з новим оборонним документом Північноатлантичного альянсу – Стратегічною

Концепцією НАТО 2010 р. [17], до них залучені новітні вимоги щодо кібероборони, морської безпеки і т.п. Основними пріоритетами зовнішньої політики Угорщини як члена НАТО, відповідно до Стратегії, є забезпечення колективної безпеки шляхом надання допомоги іншим країнам-членам, кризисне регулювання на підставі застосування політичних і військових заходів задля їх подолання і безпекове співробітництво шляхом партнерства з міжнародними організаціями та відповідними державами, на підставі відкритості до приєднання для всіх європейських демократій, які відповідають вимогам Альянсу. Означені пріоритети відносяться до міжнародного співробітництва переважно у політичній, військовій та безпековій сферах міжнародних відносин.

Одним з пріоритетів зовнішньої політики діючого уряду В. Орбана є діяльність Угорщини в Центральній Європі. З одного боку, це викликано стурбованістю угорськими меншинами, які проживають в сусідніх країнах. З іншого боку, Угорщина переконана у величезному енергетичному, економічному та геополітичному потенціалах регіону.

За останнє десятиліття, всупереч пріоритетності угорської Центральноєвропейської зовнішньої політики, її імперативи змінилися. Майже з початку перебування В. Орбана на посаді, уряд країни намагався створити новий союз між Угорщиною, Польщею та Румунією, як альтернатива Вишеградській групі (V4) через негативний характер угорсько-словацьких відносин. Лише після зміни влади у Словаччині в 2010 році Угорщина знову поновила дієве співробітництво в межах V4. Разом з тим, Будапешт також намагався розширити межі Центральної Європи, використовуючи цей термін для опису області між Балтійським морем і Адріатичним морем з метою надання більшої уваги Західним Балканам, які завжди відігравали важливу роль у зовнішній політиці Угорщини.

Загальною метою зовнішньополітичної діяльності Будапешта в Центральній Європі є зміцнення політичних і економічних стосунків з усіма державами регіону з одночасним наданням допомоги їх угорським

меншинам, що відображається у наявності угорських партій в коаліційних урядах країн (Словаччина і Румунія), позитивних особистих стосунках між урядами (Румунія), а також намагання отримати членство в ЄС (Сербія). Владна еліта Будапешта використовувала сприятливі умови і значно розширила політичні привілеї для власних меншин у країнах-сусідах, наприклад, пом'якшення умов набуття угорського громадянства і надання їм права голосу. Лояльне ставлення багатьох Центральноєвропейських лідерів до Угорщини проявилось не тільки у прагненні уникнути критики угорського уряду за його суперечливі внутрішні реформи, але деякі з них навіть захищали його від заперечень Європейської Комісії [21].

Попередній уряд соціалістів Ф. Дюрчання проводив відверто проєвропейську політику, але після приходу до влади партії «Фідес» на чолі з В. Орбаном Будапешт проводить самостійну національну політику, що призвело до певних суперечностей у відносинах Угорщини з інституціями й країнами-членами ЄС у наступних сферах: удосконалення базового законодавства Угорщини; запровадження нової фіскальної політики та скорочення заборгованості населення.

На національному рівні Угорщина має врівноважені зовнішньополітичні імперативи у сфері політики, економіки і культури з безпосередніми країнами-сусідами, котрі пов'язанні з нею не лише питаннями сьогодення, спільними цілями та намірами майбутнього, але і спільним, інколи ще навіть не опрацьованим досвідом минулого. На європейському континенті Угорщина має сім країн-сусідів, більшість з яких є членами або невдовзі приєднаються до євроспільноти і країни, які маючи різні перспективи, планують стати її членами у майбутньому.

Важливішим зовнішньополітичним пріоритетом Угорщини є засоби щодо демократизації, стабілізації та європейської відкритості сусідів, які не є членами ЄС, що складає основу безпеки, економічних і національно-політичних інтересів. В межах Тесалонікійської програми ЄС, Угорщина

надає дієву допомогу в досягненні інтеграційних цілей країнам-сусідам Сербії й Чорногорії, а також іншим країнам Західних Балкан.

Аналіз інформаційних джерел засвідчив відсутність цілісної концепції геополітичного зовнішньополітичного імперативу Угорщини з певними завданнями й наміченими шляхами їх реалізації. Проте опосередковане уявлення щодо геополітичних пріоритетів Угорщини відображає доповідь угорського аналітика, співробітника Центру русистики в Будапешті Д. Габора на конференції «Громадянська ідентичність і європейська інтеграція як фактори розвитку молдавської державності», основними тезами якої є: молдавани виникли на території історичної Угорщини – області Мараморош, звідки заселили Молдову; річка Дністер – східний кордон середньовічного угорського етнографічного й політичного впливу; Західні Балкани історично є територією активної угорської зовнішньої політики; Трансільванія посідає особливе місце в історичній пам'яті угорців; кордони Тріанонського миру були несправедливими; Угорщина зацікавлена у збереженні впливовості політичних організацій трансільванських угорців [5].

Крім того, основний вектор зовнішньої політики Угорщини можна оцінити з її зовнішньополітичних дій, які на сьогодні проявляються в підтримці угорських меншин у сусідніх державах, участі в міжнародних організаціях з глобальної та регіональної безпеки, географічних межах зовнішньополітичної активності.

Зовнішньополітичні відносини з Україною, як найбільшої країни-сусіда, також є одним з пріоритетів міжнародних відносин Будапешта. Їх базисом є сприйняття демократичному й економічному розвитку шляхом надання Києву власного досвіду щодо вступу в НАТО і ЄС. Разом з тим, всупереч важливості Угорщини як представника українських національних інтересів в НАТО і ЄС, українсько-угорські відносини не врегульовані окремим нормативно-правовим національним актом, а розмиті в українському правовому полі.

Загалом, засади національної зовнішньої політики частково врегульовані Законом України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» 2010 р. [13], прийнятому ще за часів Президентства В. Януковича, відповідно до якого держави носять формальний декларативний характер. Проте, всупереч відвертій проросійській орієнтації зовнішньої політики В. Януковича, зміни до основних засад зовнішньої політики були внесені лише у 2017 р. шляхом доповнення підпункту щодо поглиблення співпраці з Північноатлантичним альянсом з метою набуття в ньому членства, хоча даний імператив було запроваджено у зовнішньополітичні відносини України ще за часів Президентства В. Ющенко, разом з інтеграцією Києва до загальноєвропейського політичного, економічного і правового простору з метою набуття членства в ЄС.

Аналіз діючих українсько-угорських нормативно-правових актів свідчить про те, що, у переважній більшості, вони врегульовують лише питання культурного і прикордонного міждержавного співробітництва [14]. Більшість діючих українсько-угорських угод врегульовані міжнародними договорами між Євросоюзом і Україною.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, проведене дослідження зовнішньої політики сучасної Угорщини виявило певні непослідовність, дискретність і дуалізм її зовнішньополітичних імперативів внаслідок набуття членства в Північноатлантичному альянсі та ЄС. На даний час основними пріоритетами зовнішньої політики країни є загальноєвропейська політика як члена ЄС, забезпечення національної й регіональної безпеки в межах НАТО, проведення власної зовнішньої політики в Центральній Європі як учасниці Вишеградської четвірки, а також забезпечення Угорщиною як самостійною державою політики добросусідства з країнами-сусідами ЄС, окремо виділяючи, саме, Україну, як найбільшу країну-сусіда і партнера.

Зазначені особливості сучасної зовнішньої політики Угорщини доречно використати органами державної влади України в подальших наукових

розробках щодо перспектив українсько-угорського співробітництва при розробці власної політики асоціації до НАТО і Євросоюзу, розглядаючи Будапешт як одного з провідних українських партнерів у загальноєвропейських та північноатлантичних структурах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артёмов І. В. Стан українсько-угорського транскордонного співробітництва в контексті євроінтеграційного курсу держави / І.В. Артёмов, Т. Віціан // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І.Ф. Кураса НАН України. – К., 2008. – Вип. 38. – С. 179–190.
2. Бабинець І. І. Закарпаття в системі міждержавних відносин України і Угорської Республіки (1991–2004 рр.): дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / І.І. Бабинець; Ужгородський національний університет. – Ужгород, 2004. – 258 с.
3. Білан В. М. Українсько-угорський спільний кордон в геополітиці Східно-Центральної Європи 1991–1999 рр. / В. М. Білан // Науковий вісник Дипломатичної академії України. – К., 2000. – Вип. 4 : Європа: поступ у ХХІ століття. (Історія, сучасний стан, перспективи). – С. 97–104.
4. Віціан Т. Стан українсько-угорського співробітництва в контексті євроінтеграційного курсу держави / Т. Віціан, І. Артёмов // Україна на перехресті геополітичних інтересів: актуальні аспекти проблеми : зб. наук. пр. за матеріалами міжнародної конференції, м. Ужгород, 5–6 грудня 2006 р. / відп. ред. І.В. Артёмов. – Ужгород, 2007. – С. 197–209.
5. Габор Д. Интересы Венгрии в Молдавии: теория и практика / Дьєни Габор [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.regnum.ru/news/1456991.html#ixzz2SDzHXsut>.
6. Глобальная стратегия Европейского Союза по внешней политике и политике безопасности [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/eu_global_strategy_ru.pdf.
7. Головач А.Й. Зміна політичної системи Угорщини в 1990-1994 роках: дис... канд. іст. наук: 07.00.02 / А.Й. Головач; Ужгородський національний університет. – Ужгород, 2003. – 192 с. – Рукопис.
8. Держави Центральної та Східної Європи – Україна: аспекти політичних відносин // Україна у сучасному геополітичному просторі: теоретичний і прикладний аспекти : моногр. – К., 2002. – С. 126–244.
9. Задорожній О. Україна – Угорщина: міст до наступного тисячоліття / О Задорожній. – К. : Парламентське видавництво, 2001. – 336 с.
10. Кіш Є. Три доміанти в політичній палітрі Угорщини / Є. Кіш // Стратегічна панорама. – Київ, 1999. – № 1–2. – С. 85–99.; Кіш Є. Транскордонне співробітництво України та Угорщини у ХХІ ст. / Є. Кіш // Україна – Угорщина: спільне минуле та сьогодення : матеріали міжнародної наукової конференції, Київ, 14–16 квітня 2005 р. / відп. ред. В.А. Смолій. – К., 2006. – С. 241–250.
11. Красівський О. Українсько-угорське транскордонне співробітництво у рамках Карпатського євро регіону / О. Красівський, Ю. Гузинець // Вісник Львівського університету. Міжнародні відносини : зб. наук. пр. – Львів, 2008. – Вип. 25. – С. 33–39.
12. Литвин В. М. Українсько-угорські відносини: історичні традиції та нові обрії співробітництва / В. М. Литвин // Україна: Європа чи Євразія? / В.М. Литвин ; за заг. ред. В.А. Смолія. – К., 2004. – С. 335–368.

13. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики / Закон України. – Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2010. – № 40. – ст. 527.
14. Результат пошуку (запит #1517124220661801) [Електронний ресурс] : / Інформаційно-пошукова система "Законодавство України" // Верховна Рада : офіц. сайт. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/main/1517124220661801/page2> (дата звернення 01.11.2017).
15. Рудич Ф. М. Момент істини. Трансформація політичних та економічних структур в країнах Центральної та Східної Європи // Нова політика. – 1995. – № 6. – С. 32–37.
16. Семененко І. Активізація єврорегіонального транскордонного співробітництва на українсько-угорському прикордонні / І. Семененко, О. Семененко, К. Корнієнко // Персонал. – 2008. – № 3–4. – С. 16–26.
17. Стратегическая Концепция Оборона и Обеспечения Безопасности Членов Организации Североатлантического Договора, 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.nato.int/cps/ru/natohq/official_texts_68580.htm#top.
18. Ткач Д. І. Сучасна Угорщина в контексті суспільних трансформацій: Монографія / Д. І. Ткач // Ін-т політ. і етно-нац. дослідж. НАН України. – К. : МАУП. 2004. – 504 с.; Ткач Д. Особливості становлення українсько-угорських міждержавних відносин / Д. Ткач // Україна – Угорщина: спільне минуле та сьогодення : матеріали міжнародної наукової конференції, Київ, 14–16 квітня 2005 р. / відп. ред. В.А. Смолій. – К., 2006. – С. 230–239.; Ткач Д. Українсько-угорські відносини новітньої доби / Д.І. Ткач // Науковий вісник Дипломатичної академії України / за заг. ред. Б.І. Гуменюка, В.Г. Ціватого. – К., 2009. – Вип. 15 : Світова та українська дипломатія: історичний досвід, сучасний стан, перспективи. – С. 78–89.
19. Boros Ferenc: A visegrádi együttműködés és perspektívái // Külügyi Szemle. – 2003/3. – 73-99.old.
20. Hamberger Judit: Kiscsehek és nagysehek otthon és a külpolitikában. In: Nemzeti identitás és külpolitika Közép-és Kelet-Európában Szerk: Kiss J. László. – Budapest: Teleki László Alapítvány, 2003. – 125– 158.old.; Bárdi Nándor. Tény és való. A budapesti kormányzatok és a határon túli magyarság kapcsolattörténete. –Poszony: Kalligram, 2004. – 140-150.old.
21. Katan D. Central European Policy of Hungary / Dariusz Katan // Bulletin PISM. – June 12, 2012. – No. 59 (392) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.pism.pl/files/?id_plik=10909.
22. Varga A. Az ukrán-magyar határmenti együttműködés feltételei Schengen után // A határmenti együttműködés lehetőségei és korlátai Magyarországon és Ukrajna között. – Nyiregyháza–Ungvár, 2004. – P. 28–35.; Dancs L. A határforgalom és a határmenti lakossági kapcsolatok jellegzetességei a magyar-ukrán határ mentén a rendszerváltástól az uniós csatlakozásig // Там само. – P. 74–83.; Majorné Lőszly B. Kérdések Európián // Там само. – P. 48–57.; Sallai J. Ukrán-magyar határkapcsolat a schengeni vízum tárgykörében, és a Magyar Kézdérsaság EU tagságra jegyiben // Там само. – P. 36–47.

Стаття надійшла до редакції 23.04.2018